

ԿԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Ք Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՅԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ լուրձ 100: Վեցամսեայ գին լուրձ 52 1/2: Եւամսեայ գին 26 3/4:
Հինգ ստորագրուող ցանցին մէկ օրինակ իրեն ձրի դիտի տրուի:
Այս Լրագիրը ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի:

Պոլսէն դուրս գացած Լրագիրներուն փոխարին ծախքը տանցին ջրայ է:
Իր շահին համար շուր մը հրատարակել ուզողը դիտի ջճարէ տոցին 40 փութայ:
Երաւարդ գրող ծանուցու մը ձրի է: Դուրսէն եկած նամակներուն փոխարին ծախքը իրիցըց դիտի ջճարէ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ն Ե Ր Ք Ի Ր Ի Ո Ւ Ր Ե Ր

ՊՕԼԻՍ 19 ՄԱՐՏ

Օրմանեան բանակին նոր կարգադրութեան կանոններուն համեմատ պահեստի զօրքը (բետիֆ) որ զինուորական զօրքութեանց պատճառաւ աւանդ ամէն մէկ գունդը մէյմէկ տեղ կարգադրուած է, ամէն տարի իրենց տեղ մը կը որոշուի որ հոն կը հաւաքուին կրթութիւն ընելու համար: Այս սովորութիւնը ամէն ժամանակ խիստ մէկ հարկաւոր սովորութիւն մըն է, մանաւանդ հիմակուան տարիէ մը ի վեր բոլոր տէրութիւններուն գլխաւոր նշանակաւորներուն մէջ, ուստի հետեւեալ զօրքայտններուն ամէն մէկը մէյմէկ տեղ խաւրեցին որ այն տեղի զօրքերուն կրթութեանը հոգ տանին:

Վախ կայսերական բանակին համար:
Օտրիֆ փաշան, Պաշա իպրահիմ փաշան, Իզմիր Սահմաւ փաշան, Վալդի Ռեշիտ փաշան, Քարա հիսար Հիւսէին փաշան, Սպարտա Լըրիփոք Կոստանդնուպօլսոյ բանակին համար:
Սալիմ փաշան, Իտիրիէ Միսիտ փաշան, Քաստանպօլսոյ իպրահիմ փաշան, Լիկիւրիէ Սալիմ փաշան, Գօլու Սուսուֆա փաշան, Խոնեա Համուր փաշան, Խայսէրի Վալդի փաշաններուն ամէնէն ալ զինուորական կարգէ յառաջացած ըլլալուն համար իրենց յանձնուած այս պաշտօնը արժանաւորապէս կատարելուն կասկած չկայ:

Ռումէլի բանակին ընդհանուր հրամանաւոր փետմալի Լալին փաշային վերատեսչութեան տէրութեան համար քուէով զօրափոխով եղերէ Սահմալի կողմէն է: Ինտրութիւնը երկու օր քննէ է և այս գործին մէջ անխառնութիւն չի մտնալու համար յիշեալ փաշան հարկաւոր եղած զօրքութիւնները ըրեր է:

Հալեպէն կը գրեն որ այն տեղի քաղաքական ժողովը լուծուեր է: Սէկ ուրիշ ատեն մը կազմուեր է, որուն նախագահ տեղւոյն փաշան և անդամներն ալ դարձեալ տեղւոյն երեւելի տաճիկներէն եղեր են այս պայմանաւ որ տարուէ տարի փոխուին:

Պոսնայէն կը գրեն որ այն գաւառի ընդհա-

նուր կառավարիչ փետմալի Դահիր փաշան 5 հազար հոգիի չափ զօրք գրեր է այն տեղի յայտնէն ու լատիններէն որ Յունաստանի կողմէն յարձակումը ըլլալի նէ ինչպէս ժամանակ ժամանակ կ'ըլլայ, ասոնք գէմ գնեն:

Կը տեսնանք որ նոյն իսկ յայտնը անգամ հեշտեան կառավարութեան գոհ չըլլալով անոր գէմ առաւել պատերազմելու յոգաւորութիւն ունին քան թէ անոր պաշտպանութեան ներքեւը մտնալու:

Վրժանապատիւ Սիստար պէյը որ իւր նոր պաշտօնին համար շնորհակալութեան պիտի երթար Լըրիփոքի կառավարութեանը երկուշաբթի օրը արքունի շրջանաւոր մէկնեցաւ ասիէ գէպ ի Վեքսանդիւ:

Տեղւոյս ոտակներն այս օրերս երկու խալալան բռնեց, որոնց մէկը արձաժ քանոց կը շինէ եղեր և 20,000 զուռուշի չափ ալ պատրաստ գտեր են, թախտախալէ, բնակած սենեակին մէջը և միւսն ալ տանոց ոսկի:

Պաքէշէն կը գրեն որ կայսերական զօրքը քաղաքը մտած ժամանակը, ասոնք մէջէն եղան աւանակ զինուորներ որ գողութիւններ ըրին և կամ ուրիշ կերպ վնասներ հասուցին քաղաքին. ուստի արժանապատիւ Սուսու Էֆէնդիէն և Լալ մէր փաշան յայտարարութիւն մը հանեցին որ ուր որ հաստատէ օրմանեան զօրաց ձեռքը իւր ընչիցը գողութիւն կամ ուրիշ կերպով մը վնասուած ըլլալը, տէրութեան կողմէն վնասը պիտի հատուցուի. և այս գործը տեսնալու համար յատկապէս ժողով մըն ալ հաստատուեցաւ:

Նաեւ կը գրեն որ քաղաքական գործերու մէջ յանցաւոր գանդուներուն շատերն ալ աղաւաղուեր են պատմութիւն, և կառավարութեան գործերու մէջ պաշտօնեայ եղողներուն մէկ մասն ալ աղերսանօք և երաշխաւոր ջրցունելով վերստին իրենց պաշտօնին ստացեր են:

Պէյօղլու Վալդի-Նամիսին կողմէր վերջին հրդեհէն մնացած աւերակներուն մէջ պարիսպի մը ներքեւ գործաւորները աշխատելու ատենին յանկարծ այն պարիսպը կը վիճի և տանիքս հոգիի չափ ողջ ողջ ներքեւը կը թաղուին: Հիմա այս խեղճերուն մարմինը գտնելու վրայ են տէրութեանը և արդէն շատերունը գտնուեցաւ:

Հաւատարմութիւնը ամէն առաքինութիւն ներքէն աւելի մարդոց հարկաւոր առաքինութիւն մըն է, իւրեքս իւրեքս որ հաւատարմութիւնը մասնաւոր ջանք մը պէտք է որ ունենայ: Վախ Վալու ծոյ, յետոյ իւր թագաւորին ու ազգին: Վալու ծոյ հաւատարմութիւնը իրեն աւանգուած աստուածա-

պարգեւ ձիրքերը անկորուստ կը պահէ, մանաւանդ աւելի կը բարգաւաճէ, որով կ'ըլլայ երկիւղած ու առաքինի: Թագաւորին հաւատարմութեանը անոր արդար օրինայը ու հրամաններուն կը հնազանդի, իրեն յանձնուած թէ մեծ և թէ պզտիկ պաշտօնը սիրով և արդարութեամբ կը կատարէ, որով կ'ըլլայ իւր թագաւորին մերձաւոր և սիրելի, ազգին հաւատարմութեանը անկէ ժառանգած ազնուական աւանդը վարկումը և բնական գեղեցիկ հանգամանքները անարատ կը պահէ, մանաւանդ աւելի կ'ազնուապուեն, որով կ'ըլլայ հայրենասէր ու ազգասէր: Այս գեղեցիկ հաւատարմութիւնը որ յայտնի կը տեսնուի մեր ազգին մէջ ու մինչեւ օտարազգիք ալ աննախանձ կը վկայեն և Օսմանեան հզօր տէրութիւնը գլխաւորապէս մեր հաւատարմութեանը համար է որ հայոց ազգը այսչափ կը սիրէ, կը պաշտպանէ, ինչպէս իւր սիրոյն ու պաշտպանութեանը նշանները ամէն օր կը տեսնանք, ամէն օր շնորհակալութեամբ կը վայելեմք:

Վշնայէս այս օրերս ալ վեհափառ Վրքայն մեր ազգին մէկ հին ու ազնիւ գերդաստանին այսչափ տարիներէ ի վեր Լըրիփոքի բարձրապատիւ փոխարքային ըրած հաւատարմութեանը որ տիրապէս իրեն տէրութեանը կը համարուի, յիշելու առիթ ունենալով յատկապէս հրաման կ'ընէ քան օրի չափ առաջ որ այն գերդաստանին այժմեան գործունէայ անդամը, գերապատիւ մահտուսի Լըրիփոքի ամիրան, իւր արքայական մեծութեանը ներկայանայ, և անոր ոտիցը իւր խոնարհ յարգանքը նուիրէ:

Վեհափառ Վրքայն իւր բնական առատաստուութեամբ այս ըրած մեծ շնորհք բաւական չի հաւմարելով այս երեքշաբթի օրը բարձրապատիւ փոխարքայ Ռեշիտ փաշային յատուկ գրով մը ծանրագին տուի մը կը խաւրէ որ գերապատիւ Վեհորդ ամիրային շնորհէ: Ուստի նոյն օրը բարձրապատիւ փոխարքային հրաւիրեց արքայական ընծային արժաւատ որ գաւառի անձը և մեծ մարդասիրութեամբ զանի ընդունելէն ետեւ նոյն ազնիւ ընծայն անոր շնորհեց: Լըրիփոքի օրը արքայական պարտը գնաց որ արքունի գլխաւոր սենեկապետ արժանապատիւ Սէլիմ պէյին իւր շնորհակալութիւնը նուիրէ, ինչպէս որ անհրաժեշտ պարտաւորութիւն մըն է: Վեհափառ Վրքայն լըրիփոքի անոր գալուստը հրաման ըրաւ կրկին իրեն ներկայանալու և ներքէն օր երկրորդ անգամ նուիրէ աւանոր ոտիցը իւր ծառայական ամենախոնարհ յարգանքը: Այս ուրախութիւնը լըրիփոքի հրատարակելը որ չափ որ գերապատիւ Վեհորդ ամիրային անգուգաւ կան համեստութիւնը չի ներեր մեղի նէ մեկը

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՂԱԳԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

ՎՐԱՅ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շարունակութիւն է:

ՀԱՏՈՒԱԾ Ե.

ՅԱՐԳ

Երրորդ հատուածին մէջ տեսանք որ մարդիկ ոսկին ու արծաթը մեծապէս ներուած մէջ ամէնէն ընտրել որոշէր են ու ամէնէն աւելի պիտի ձեռք կ'առնէին կուտան: Բայց ոսկին ու արծաթէն աւելի պիտուական մետաղ չի կայ մի աշխարհի մէջ. կամ ոսկին ու արծաթը կրնան մի երկաթին տեղը բռնել: Տեղ տեղ տեսանք որ ոսկին ու արծաթին տեղը մարդիկ ուրիշ բաներ հնարէր էին, ու գէշ աղէկ իրենց պիտոյքը անոնցմով կը հոգային:

Բայց երկաթ որ չըլլայ ինչով կը շինեն արհեստաւորները իրենց գործիքները: Ինչ մետաղէ շինելու է այնքան խաւր տայները կայսինները գէլիները (պուրիւ) ուրաքները (քէսեր) ու կղպարները: Ուրիշ պիտի շինէր երկրագործը իր արօրն ու ցորանը (տափան): Ուրիշ պիտի շինէր այգիան անիթիւ անհամար մեքենաները, որ չափ արհեստներէ ու որչափ վայելքներէ արդեօք չենք զրկուեր առանց երկաթի... այս գործիքներուն մէջ երկաթէ իրաւունքով մետաղէ աղէկ չեն շինուիր, ու ինչու համար ոսկին ու արծաթը երկաթէն աւելի յարգ ունին:

Վրիկայ հատկանշաւ համար պէտք է գիտնանք որ միշտ ամէնէն աւելի պիտի եղող բաները ամէնէն աւելի յարգ չեն ունենար: (Չեն) ջուրէն ու լոյսէն աւելի պիտանի բան չըլլար, անանկ որ առանց անոնց չենք կրնար ապրիլ. այսու ամենայնիւ ընդհանրապէս ստակ մը չեն արժէր, մարդ աւանց տեղը բան մը տալ չուզէր, կամ

որ նոյնն է յարգ չունին. վասն զի առանց փոխարէն բան մը տալու՝ ամէն մարդ ուզածին չափ կրնայ անոնցմէ գտնալ:

Վրաքիայի մէջ շատ տեղեր ջուրը փարայ կ'ընէ: Բայց ջուրը ան տեղի մարդոց աւելի պէտք ու մեղի անոնց մէքիչ պէտք ըլլալուն համար չէ. այլ այն երկիրներուն մէջ յարգ ունենալը ջուրին իր անհրաժեշտն է: Վոր հաւմարէ որ Պօլսոյ մէջ Բայրը փունար ու Բարաքուլըք ըստած ջուրերը միշտ փարայ կ'ընեն, վասն զի անոնց աղբիւրները հեռուն են ամէն մարդ չի կրնար երթալ ուղածին չափ առնել:

Իր մը յարգ ունենալու համար Բայն ասիւ կամ Նոսալ ըլլալով ալ չըլլար, այլ պէտք է որ ուրիշներուն աւելի պիտուաւոր փախչի տուող յատկութիւն մըն ալ ունենայ:

Շատ տեսակ քարեր կան որ իրաւ ջրնէ սակաւ են, բայց յարգ չունին. վասն զի, ոչ բանի մը պիտանալութիւն ունին, և ոչ գեղեցիկութիւն:

անոնք ստանալու համար, տեղը մէկը բան մը տալ չուզէր, չէ թէ դիւրաւ ստացուելուն համար, այլ վասն զի, մէկուն իր մը չի գար անոնք ըստանալու:

Ինչ հակառակն ուրիշ տեսակ քարեր ալ կան, որ ինչպէս են գոհարը յակինթը զմուստը որ թէպէտ զարգարանք ըլլալէ ուրիշ բանի չեն ի գար, բայց սակաւ ու միանգամայն գեղեցիկ ըլլալուն շատ յարգ ունին: Ու շատ մարդիկ, հաց, հանգեր, բնակարան ստանալու համար ինչպէս կ'աշխատին նէ նոյնպէս ալ այս տեսակ զարգեր ստանալու համար կ'աշխատին, մանաւանդ որ, այս տեսակ իրերը աչքի գեղեցիկ երեւնալէն ի գատ, անոնք ստանալն ալ հարստութեան մըն սեպուած է:

Իր մը յարգ ստանալու համար, սակաւ ու ցանկալի ըլլալէն ի շատ պէտք է որ փախչի ալ բան մը ըլլայ. այսինքն կարող ըլլանք ուրիշ տալու տեղը բան մը առնելու: Օրօրինակ

այս փառքը ոչ միայն իրեն՝ այլ և ազգին ալ համարե-
լով՝ հրատարակել հարկ սեպեցինք, որպէս զի ազ-
գին ընդհանրութիւնն ալ շնորհակալ ըլլայ իւր բա-
րեխնամ թագաւորէն և ուրախակից ըլլայ այն պատ-
ուական ազգակցին հետ՝ որ Աստուծոյ հաւատարիմ
ըլլալով երկիւղած ու առաքինի է, թագաւորին
հաւատարիմ ըլլալով անոր սիրելի է, ազգին հա-
ւատարիմ ըլլալով հայրենասէր ու ազգասէր է :

— Կէլէէէն գերապատիւ մահտեսի Յարութի
Լժիկային խորա նշանը՝ հիմանոր գործերը կառավա-
րելու յաջողակ որդւոյն յարգապատիւ Յօհաննէս
աղային շնորհեց բարձրագոյն գուգը, ուստի մենք
ալ մեր կողմէն վայելուց եղած բարեմաղթութիւնե-
րը կ'ընենք նոյն յարգապատիւ Յօհաննէս աղային :

ԱՐՏԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱՒԱ : Մարտիկայի վերջին շոգենաւով
առած լուրերնուս նայելով՝ Վաղղիան օր աւուր կ'ա-
ղէկայ : Երբքին գործերը ճամբուն են, այսինքն՝
բարեկարգութեան, հասարակաց խաղաղութեան,
վստահութեան, ստակի առատութեան նշաններն
գործաւորներէն քիչ մարդ կայ անգործ, կառավա-
րութիւնը քանի կ'երթայ կ'ուժովնայ : Ինկերական
ներուն աղմուկը, փողոցներուն աղաղակը ալ չի
լուրիւր, լուրերուն պէս ալ՝ իսկոյն կառավարութիւնը
կը խափանէ : Ընդհանրաբար բաւական բացուեցաւ,
հիւսիսային գաւառները՝ դարձնոցները, գործա-
րանները պարսպ կեցած չեն : Վերջապէս նախա-
րարաց ատենը՝ գործադիր կարողութիւնը իւր
խօսքը կը քայլեցունէ և ամէն մարդ ասոնք տեսնա-
լով ուրախ են :

— Լրտաքին գործոց համար հաստատուած մու-
նաւոր ժողովքը արտաքին կարգի խորհուրդ մը ը-
րաւ Խոսքիայի գործերուն վրայով : Եւսի Պ. Սա-
րանս սկընդի խօսակցութեան, և արտաքին լինձա-
կը ամէնուն աչքին առջեւը դնելէն ետեւ՝ ինդ-
րեց որ կառավարութիւնը՝ այս ժողովքին անուամբ
բը, ինչ քաղաքականութիւն պիտի բանեցունէ նե՝
չի գանգաղի բանեցունէ այն քաղաքականութիւնը,
որովհետեւ եւրոպական տէրութիւններուն բանը
օր աւուր կը դժուարանայ :

Պ. Պատմիտ, Պ. Լամանուէլ Լրախօ, Պ.
Կիւսգալ տը Պոմօն, Պ. Դիւլ Գալը և Պ. Լյուլ,
ասոնք ալ խօսքի խառնուեցան :

Ժողովքը որոշեց որ՝ արտաքին գործոց պաշտօն-
եան հրաւիրուի և գայ այն ժողովքին մէջ իր այս
մասին գիտցածը խօսի, և ժողովքն ալ մինչեւ որ
այս պաշտօնեային խօսածները չի լսէ նե՝ Պ. Սա-
րանսին խորհրդին չի հետեւի : Լրտաքին գործոց
պաշտօնեան շատ խօսքեր ըրաւ, Պ. Տրուէն տը
Լիւիսն ալ անոր համակարծիք ըլլալով ժողովքը
գոհ եղաւ այն խօսքերէն :

— Մարտի 5 ի խորհրդարանին օրուան կարգը
այն էր որ ժողովաներուն (քուս) վրայ խօսուի,
ասոնց համար դրուելիք օրէնքը կարգադրուի : (Օ-
րէնքը կարգադրուեցաւ, բայց մէկը բերանը չի բա-
նալուն համար խորհրդարանը անանկ յարմար տե-
սաւ որ՝ մարտի 10 ին մէկ մըն ալ կարգադրուի :
Վերջապէս խորհրդարանը 217 քուէի դէմ 481 քու-
էով մերժեց յունվարի 29 ին դէպքերուն վրայ ը-
լուելիք քննութիւնները :

— Ինտրական օրէնքին վէճը շուտով մը մարտի
7 ի խորհուրդին անցաւ : Իսկ մը յօդուածներ ըն-
դունուեցան առանց սրբադրութեան : 61 երրորդ

յօդուածին վրայ կանկ առնուեցաւ : Մինչեւ որ
ընտրական ցուցակները չիւնուին նե՝ բաւական ժա-
մանակ պիտի անցնի, ու ոմանք ծանր՝ ոմանք շուտ
ըլլայ կ'ընեն, անոր համար երկրորդէկ վիճաբանու-
թիւն մըն ալ ասոր վրայով եղաւ : Իսկ անուշ
տեղը կապելու համար խորհրդարանը անանկ որո-
շեց որ՝ յիսուն օրէն աւելի չերկարի այս գործը :
Յիսուն օրը լրանալուն պէս՝ ընտրութեան սկսուի,
արդէն մըն ալ պատահի նե՝ անոր չի նայուի :

— Լմէն տեղ պատրաստութիւն կը տեսնուի օ-
րէնքի ժողովքն ընտրութեանը համար : Օճաւ
զան կարծեաց տէր մասնաւոր ժողովքներ կը հաւ-
տատուին թէ Փարիզ և թէ գաւառները :

— Մայիսի 15 ին խառնութեանը մէջ յանցաւ որ
կարծուողներուն դատաստանը մարտի 7 ին սկըս-
ուեր է Պուրժ քաղաքը, և ամբաստանողներն
ալ նոյն օրը Պուրժ հասեր են :

ԱՆԳՂԱՒԱ : Հինուէն եկած վերջին լուրերը մեծ
աղաղակութիւն ըրին Վաղղիայի մէջ : Հասարակաց
խորհրդարանին մէջ Պ. Հիւլմ հարցուց կառավա-
րութեւն որ՝ մարդ պատրաստե՞ր է մի արդեօք լ օրտ
կուլ զօրապետին տեղը խաւրելու, որովհետեւ
այս՝ զօրապետին համար ամէն օրապիւր գանգաւ
կ'ընեն ըսելով որ՝ անվարժ և տկար մարդ է, Հնդ-
կաստանի պատերազմներուն մէջ գանդուելու մարդ
չէ : Թէ որ ըսաւ Պ. Հիւլմ, ծանր շարժի կառա-
վարութիւնը անոր տեղը վարդէտ ու կարծի զօրա-
պետ մը գնելու նե՝ զօրքերինս կը լքանին և երկիր
ներնիս ալ վտանգը կ'իյնան :

Լ օրտ Ղօն Ուիւսէլ պատասխանեց որ՝ կառավա-
րութիւնը Հնդկաստանէն գիրքեր առնելուն պէս՝
հարկաւոր եղած խրատները տուաւ թագաւորին
և անոր տուած պատասխաններն ալ պիտի ծանու-
ցանէ խորհրդարանին :

Իսկինք որ ամէն օրապիւր կուլ զօրապետին դըժ-
գոհութիւն կը ցուցունեն, ահա Գայիլ օրապիւրն
ալ ասանկ կը ըսէ, « Թէ որ մեր Հնդկաստանի
կայսերութիւնը աչքերնիս գոցելով միայն բաղդին
ձգենք նե՝ շատ մեղք կ'ըլլայ մեր ղեկավարներուն
կենացը, որովհետեւ մեզի համար անոնց կեանքը
Հնդկաստանի կայսերութեան հետ հաւասար ար-
ժէք ունին : Սքեքերուն մեծը որդայթ մը կը լարէ,
անոր չուանը ձեռքը չառած լ օրտ կուլը գըլըխը
խոնարհելով մէջը կ'իյնայ : Բանի մը ձիււոր ե-
րեւնալուն, քանի մը թնդանթ յարձակուելուն
պէս՝ կուլ զօրապետը կը քաշուի կ'երթայ ուր տեղ
որ վտանգաւոր է, ուր տեղ որ թշնամին ուսմ-
բերը գիւրաւ կը հասնին : Թէ որ թշնամին ըն-
դարձակ ական մը (լաղմ) բանար մեր բանակին
ներքեւէն, չի պիտի կրնար տեղեկանալ անգղիացի
զօրապետը, ուստի իւր բանակովը հանդերձ օդը
պիտի ելար : Վայ անոնց որ ասանկ զօրապետի մը
երաշխաւոր կ'ըլլան հաղար անգամ անոր անբաւա-
կանութիւնը՝ անոր տկարութիւնը խառնութեանէն
ետեւ և անոր անձնասիրութեանը համար այդչափ
անգղիացիի արիւն թափել կուտան և այդչափ տուն
սուգը կը թողուն : Լսեցինք որ կուլ զօրապետին
տեղը Սիւր կուլը պիտի երթայ, բայց այս ալ մինչեւ
իւր տեղը երթայ նե՝ վեց ամիս պիտի քէ, որով-
հետեւ դեռ հրաման ալ չէ գայեր այս զօրապե-
տին Սիւրի կողմէն մեկնելու : Հնդկաստանի յու-
սահատ զօրաց քաջաբերութիւն տալու համար ա-
նոնց մէկ պաղ արիւն՝ վարպետ և ճարտար հրամա-
նատար մը կ'ուզէ, և այս ալ Սիւր Երթին է :
Լյա մարդուն մինակ անունը այն 5000 զօրքին տե-
-

ղը կը բռնէ որոնց հրաման գացեր է դէպ ի Հինտ
մեկնելու :

Ինչպէս Գայիլ օրապիւրն անանկ ալ ամէն օրապիւր՝
ամէն մարդ աչքերնին՝ Երթին վրայ դարձուցեր
են, որովհետեւ այս մարդը երկիրն ալ կը ճանչնայ,
թշնամին ալ կը ճանչնայ, Երթիայի բանակն ալ կը
ճանչնայ և մանաւանդ որ Վաղղիայի բանակն ալ ղեկ-
քը կը ճանչնայ : Սպասելու չէ ժամանակին պարա-
դայներուն նայելով, առաւել Հնդկաստան պետք
է որ դանուի այս կարիճ զօրապետը քան թէ հոս,
կ'ըսեն :

Լյա խօսքերը թէ օրապիւրուն և թէ հասա-
րակաց բերանը պարտութեան պէս՝ կառավարութիւնը
պարտաւորեցաւ Սիւր Երթին Հնդկաստանի բա-
նակին գըլըխ կարգել կուլ զօրապետին տեղը :

ԳԵՐԲԱՆԻԱ : Տանիմառքայի կողմէն Սալմօնի
ղեկադադարման ձայնը երբոր մարտի 1 ին Դրանք-
ֆորդի մէջ լուրեցաւ՝ իսկոյն նախարարները խոր-
հրդի նստեցան : Սեմալմօն ղեկավարական պատրաս-
տութեանց վրայ ելան : Լինիլմայէս սուրհանդակ
մը խաւրեցին լ օնորա : Կ'երեւայ որ հաշտութիւն
խօսելու ժամանակ ունենալու համար այս ղեկա-
դադարումը պիտի ամէն տեղութեւն հաճելի ըլլայ :

Կալէր Դանիլիւիլ գերմանացի օրապիւրը կ'ըսէ որ
Իթթէրպուրի գանդուող Վաղղիայի հասարակապե-
տութեան դեսպանը իւր ընտանիքով մեկնէր է
նոյն մայրաքաղաքէն դէպ ի Փարիզ, բայց պատճա-
ռն ինչ է դեռ չի հասկըցուեցաւ :

ԱԻՍԴՐԻԱ : Լյա ամսոյն 7 ին նախարա-
րաց ատենը անանկ մէկ սահմանադրութիւն մը
հրատարակել է, որ պարիլը 25 ի սահմանադրու-
թեանէն աւելի ազատ ճամբով է, բայց Բաեմիլիէի
ժողովքին պատրաստած յայտարարութիւնը աւելի
աղատական է : Վէնայի վերջին փոխադր լուրերն
ցանեն որ կայսրը սահմանադիր ժողովը լուծել է :

— Երթիայի տէրութեան ներքեւը գտնուող գա-
ւառներուն վրայով մէկ նոր կարգադրութիւն մը
ընէ, լ Երթիայի, Սքալմօնի, Սեյլմօնի, Դրան-
սիլմօնի բոլորովին զատուին Հունկարիայէն և
իւրեւ անկախ գաւառ Լսադիլիայի հետ միանան :
Հունկարիան թող չի տար որ մարդ իրմէն զատուի,
ինքն ալ զատ կառավարութիւն պիտի ըլլայ, միայն
կարելի է որ ղեկավարականութեան, արքունի ել և
միւրի և մաքսատանց կողմանէ քիչ մը յարի միա-
պետութեան :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ : Իթթէրպուրիի խորհրդարա-
նը Եւրոպայի բոլոր տէրութեանց մէկ յայտարա-
րական գիր մը խաւրեց : Լյա գրով կ'իմացունէ ու-
նոնց որ՝ Ռուսիան որոշել է որ հաստատ պահէ
1815 ի գաշնադրութիւնները, և թէ որ այս գաշ-
նադրութեանց մէջ առանց իւր հաճութեանը փո-
փոխութիւն մը մտնայ նե՝ չի պիտի ընդունի :
Ռովհետեւ Եւրոպայի ամէն տեղը ասանկ քաղա-
քական աղմուկներ կան, և օր աւուր ասոնց խաղա-
ղիւր կը դժուարանայ, այս յայտարարութիւնը շատ
մեծ ազդուութիւն պիտի ընէ ամէն տէրութեանց մէջ :

ԻՏԱԼԻԱ : Մարեչալ Ռատեցքին և կայսերա-
կան գործակալար Սօնդէ Բուքարօնի միշտ կը ջո-
նան որ՝ լ օմպարտիայի յեղափոխութեան մէջ մատ
ունեցողներուն և օտար երկիր փախչող աղետա-
կաններուն ինչքը գրաւեն ու ծախեն, և արդէն

ասոր ընդհանր ամենայնակալի բան մըն
է : և շատ մարդիկ ալ անոր կարօտ են
ու շատ ալ գրամ տալու յօժար : Բայց
անօգուտ է : մեկէն մեկալին չանցնիր,
որ իրենց տուող մը ըլլայ : Վասն զի,
կարելի է անանկ թշուառ մէկը գըլ-
նուի, որ յուսահատելով իր մէկ սու-
քը կամ ձեռքը կտրէ, ու գրամով ու-
րիշի վաճառել ուզէ : Բայց իր կըտրե-
լովը չըլլար : այն սոքը կամ ձեռքը ու-
րիշներ չի կրնար ըլլալ : փան զի, ա-
ռողջութիւնը՝ անխաբար է :

Ուստի ըսածներս հոս կրկին բո-
վանգակելով կը նայինք որ իր մը յարգ-
ստանալու համար, նախ պետք է որ
սահմանաւոր կամ սակաւ ըլլայ : Երկրորդ
որեկից կերպիւր ուրիշին յանկալի բան
մը ըլլայ : Երրորդ փոխադրել ըլլայ :

Լհա ասոր համար է որ ոսկին ու
արծաթը երկաթէն աւելի յարգ ու-
նին : Թէ որ պիտանի ու գեղեցիկ բա-
նէր չըլլային, մարդ ալ անոնք ստանա-
լու չըր ցանկար : Բայց յանկալի բաներ
ըլլանուն համար յարգ ստացեր են

ու միանգամայն երկաթէն նուազ ու
անկէ աւելի դժուարութեամբ ստաց-
ուելուն համար ալ անկէ աւելի յարգ
ստացեր են : Երկրայ այնչափ ճշմարիտ
է, որ հասարակօրէն ոսկին արծաթէն
յիսուն անգամ աւելի շատ ծախքով
ու աշխատութեամբ ձեռք գալուն
համար, ոսկին ալ արծաթէն յիսուն
անգամ աւելի յարգ ունի :

Երբոր ցանկալի իր մը աշխատու-
թեամբ փայլ կ'ըստացուի, հարկաւ
մարդիկ այն իրը ստանալու համար
կ'աշխատին, և հասարակաբար շատ
յարգ ունեցող բաներն ալ շատ աշ-
խատութեամբ ձեռք ինկած բաներն
են : Եսկէ ոմանք սխալելով կարծեցին
որ բանի մը յարգը իր վրայ կատար-
ուած աշխատութեան յառաջ եկած
է : Բայց սա սխալ կարծիք է, ինչպէս
որ տնտեսականին մէկը սա հետեւեւ
օրինակովը արեւ կը հաստատուէ : — Լ-
սենք թէ երկու ձկնորս ձուկ որսա-
լու կ'երթան, ու անձրեւին ու ցուր-
տին տակը կ'աշխատին ձուկ բռնելու,

յուսարով որ բռնածին շատ ստակի
վաճառեն : Բայց թէ որ ասոնց մէկը
բոլոր գիշերը աշխատեցնէ ետեւ միայն
ձի պղտի ձուկ մը բռնէ ու մեկալը
կարիւր հատ բռնելու ըլլայ, կրնայ մի
առաջինը իր մէկ ձուկը մեկալին հա-
րիւր ձկնորս գինովը ծախել : Թէպէտ
երկուքին աշխատութիւնը մէկ եղած
է, բայց անհնար է որ մէկ ձուկը՝ հա-
րիւրին տեղը բռնէ :

Իսաճի ճշմարտութիւնը հաստա-
տելու համար ուրիշ ապացոյց մըն ալ
սա է : Երբոր մէկը ճամբան գացած
տեղը գոհար մը կը գտնէ, անիկալը ու-
սանալու համար աշխատութիւն չի
քաշելով, այն գոհարին յարգը կրնայ
մի պակսիլ :

Ուրեմն պետք է համոզվիք որ ի-
ր մը յարգը իր վրայ կատարուած աշ-
խատութեան չէ, այլ այն իրը ըստ
կրքեան յարգ ունենալուն համար է որ
մարդիկ անիկալ չինելու կամ բուսցը-
նելու համար կ'աշխատին : Եւ Լյա
ուսած ալ անգործ կենալը մարդու վը-

նասակար դատելով՝ անանկ անօրինակ
է որ ամենահարկաւոր բաներուն խիստ
քիչը առանց աշխատութեւ կ'ստաց-
ուին : ու շատը իր տուած վճարին
համեմատ « երեսնուս քրտինքով »
կ'ստանանք :

ՀԱՏՈՒԱԾ 2.

ՎԱՐԶ

Մարդու աշխատութիւնը կ'ու-
ղէ մտաւոր ըլլան կ'ուղէ մարմնաւոր,
ամենուն գինը մէկ չէ : Աշխատաւոր-
ներուն ամենուն վարձը մէկ չափով
չէ : Ոսկերիքը երկաթագործ մը ա-
ւելի վարձ կ'առնէ : երկաթագործն
ալ միշտ մշակէ (աւելցուցէ) մը աւելի
վարձ կ'առնէ :

Երկրային կ'ընայինք, որ օրինաւէտ
մը կամ բաժնի մը գրադարէ մը աւելի
վարձ կ'առնէ : Բայց աշխատաւորաց
ստանկ իրարմէ եւել պակաս վատու-
կենին իրենց մասնաւոր աշխատու-

այս բանին ձեռք դարձին, բայց այս պատճառաւ Սիւնի մէկ քանի թաղերը խռովութիւն ելաւ: Այնուհետեւ իրենք ինքեանք չարաչարութիւն տանք առջեւ: Բայց ինչպէս մարդ մը չինեցին կախեցին վրան «Սահ մատնիլն» դրուած:

Այս խռովութիւնը հանող թաղի մարդոցը վերայ 100.000 ֆրանք տուգանք ձգեց Սարգիս Ռաւտեցիին որ պիտի վճարեն թէ որ այն գործը գործող մարդիկը ձեռք չի տան նէ:

Հ.Ռ.Մ.: Արտաքին գործոց պաշտօնեայ Պ. Ռաւտեցիին բոլոր գետնաններուն յետագայ յայտարարութիւնը խաւրեց:

Պարօն,
«Երբեք բան մը պատահեցաւ և որովհետեւ այս անանկ բան մըն է որ ազգայն իրաւունքը կ'աւելնէ և Եւրոպայի յարգն ու պատիւը վտանգի մէջ կը ձգէ, ուստի կը խնդրեմ որ ասոր դուք ալ լաւ մտադրութիւն ընէք: Եւսմբ մը աւագրիական զօրք յափշտակութեամբ Հռովմէական հասարակապետութեան երկիրը մտաւ և յետագայ քաղաքը անդրադարձ թշնամիի մը դրած պայմաններուն հընարանդեալ պարտաւորեցաւ: Եւսմբ մը կ'աւելնէ և ասարակապետութեան գառնալու ունեցած իրաւունքը կայսերական զօրքերուն այս նոր յարձակմանը պատճառ կը բռնեն և հրացաններու սրէրներուն տակը ժողովուրդը կ'ըստիպեն որ զինքը դժբաղդութեան մէջ ձգող իշխանութեան մը ատենը նշանները ըլլալուն համար իւր վար առած գրուագները նորէն վերցունէ տեղը դնէ:

«Պարօն, հռովմէական հասարակապետութիւնը իւր բոլոր ուժովը կը բողբէ այս բռնութեանը և այս մարդկային իրաւանց զրգուրութեանը դէմ, և կ'ազաւէ որ այս բողբը ձեր կառավարութեանը ներկայացունէք: Թէ որ մեր խօսքերը լուսեւր չըլլան նէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը կը վտանգի, և ամէն տէրութեան անկեղծութիւնը կ'անկեղծի կ'ըլլայ, վասն զի ամէն տէրութեան օգուտը կը պահանջէ որ ազգայն ազատութիւնը անդրժեկ պահեն: Թէ որ մեր խօսքերը լուսեւր չըլլան նէ պատերազմ պիտի ըլլայ, և այս պատերազմը անոնց գահալէմ մը պիտի բանայ որ այս թշուառութիւնները անսկզբ կարողութիւն ունեցող, բայց սանձել չուզողներն ալ անոր մէջ անշուշտ պիտի խըզդուին: Այս վերջին ժամանակներս բոլոր Եւրոպայի մէջ ազատութեան նուիրած իրաւունքները իտալիան ալ կը սիրէ, և ով որ այն իրաւունքները ոտքի տակ առնել ուզէ նէ կը պատժուի:

«Հռովմէական վիճակի ժողովուրդը իւր կառավարութեան ձեւը փոխեց նէ ուրիշ ազգայն պէտքն ալ իրաւունք ունէր, և ալ անկէ ետքը իւր քաղաքներուն աւերակներուն տակը կը թաղուի, բայց գործը կատարեալ թշնամիի մը ձեռք չի ձգեր: Գաղափարականութիւնը, մարդկութիւնը, ազգայն իրարու հետ ունեցած բնական դաշնադրութիւնները կը պարտաւորեն զձեզ այս անժխտելի արդարութիւնները ձեր կառավարութեանը ծանուցտնելու, որպէս զի ջանայ այն թշուառութիւններուն առջեւ սուները, որոնց համար մեզմէ ետքը եկողները իրեն դէմ տաստկապէս պիտի բողբեն: Պարօն, հռովմէական հասարակապետութիւնը կառավարութեան կամ բռնութեան առաջ եկած բան մը չէ, այլ զանազան դիպուածներուն տրամաբանական և անխորհելի հետեւանքն է, որոնք հիմակ մէկիկ մէկիկ պատմել չեմ ուզեր, վասն զի

յաղթողներուն միշտ ողորմիլ և գթալ պէտք է: «Պարօն, խուճ մը խռովութիւններուն կամքին հընարանդեալն առաջ իւր շինուածներուն տակը ձրը մուկելու պատրաստ եղող ժողովուրդի մը անուանը այս իմ ըրած բողբը ընդունեցէ: Բոլոր Եւրոպայ գիտէ որ խաղաղի ազատութեան ժամանակը հասած է, զանի ազատութեան զրկել ուղիք յիմարութիւն մըն է, վէզի անմեղ ժողովուրդոց կործանմանը պատճառ պիտի ըլլայ: Ոչ միայն եւրոպացւոց, այլ բոլոր աշխարհի առջեւ, մանաւանդ Մոսկովայ և ազգային սրբազան իրաւանց առջեւ հռովմէական հասարակապետութիւնը կը յայտնէ որ այս նոր յարձակումը ամբարշտութիւն և անօրէնութիւն է թէ ազատութեան մարդուս տուած ամէն միջոցներովը այս յարձակմանը ընդդիմանալու պատրաստ է:

«Ձեր միջոցաւ ձեր երկիրը և բոլոր Եւրոպայ թող իմանան այս կռիւնի սկիզբը, և անոր ամօթն ու վնասը այս բանիս բառաւ եղաններուն է աւելի:

«Ինչո՞ւնեցէ և այլն և այլն»:
Արտաքին գործոց պաշտօնեայ Ռաւտեցի:

ԴՕՐԻՆՕ: Պ. Ռաւտեցիին որ նոր արտաքին գործոց պաշտօնեայ եղեր էր, իւր հրաժարականը տուաւ և անոր տեղը յաջորդեց Պ. Տէֆերրարի:

Սարգիս 1 ի խորհրդարանին մէջ Պաշտօնի երեսփոխանը խնդրեց նախարարներէն որ արքունի ել և մոխը վրայ ժողովուրդին ըրած գանգատը ինչ է նէ, մոխի ընեն ու բանը ձամբուն դնեն: Նախարարներէն մէկը ելաւ պատասխան տուաւ թէ՝ արքունի եկամուտը տեղն է, երկիրը ընելու բան չունի ժողովուրդը:

Ժողովուրդը որ միշտ պարբերաւ, պարբերաւ, կ'ազգայնէ, լեւելի որ արքունի գործոց պաշտօնեան համար ինչ է ուղիք եղեր խորհրդարանը որ նշանէն բռնէ դէմ ծանր շարժի պատերազմի ելլալու՝ շատ կ'ողորմէր և, մանաւանդ լսէր են որ Նաբոլէն քանի մը գունդ զօրք մտեր է Հռոմայու հողը: Այս խաղաղաց միջոցն այս աստիճան աչքը դարձեր է, պատերազմէն ետ կենսալիք չունին: Թէ որ միջնորդ տէրութիւնները չի փութան հաշտութիւն խօսելու ասոնց և աւագրիացւոց մէջ:

ՆԱԲՈԼԻ ՈՒ ՍԻԿԵԼԻՆ: Այս երկու տէրութեանց մէջ հաշտութիւն հաստատուելու յոյս կար, բայց նոր դժուարութիւններ երեւան ելլալով՝ այն յոյսը առայժմ ոչնչացաւ:

Բարբեր և Պաշտօնի ծովագետները Նաբոլի թագաւորէն հաշտութեան խօսք առնելով դէպ ի Սիկիլիա մեկնէր են, բայց այն տեղը բանը կերպարանափոխուած տեսնելով դատարկաձեռն ետ պիտի դառնան:

ԱՅԳԱՅԻՆ

Շարունակութիւն: Այս ետքի զուրյեղներէն առէկ հասկըցուելու համար առջի զուրյեղներէն կարճ բանիւ նորէն կրկնեմ:

Ազգային գործերը ընթացք մը չունենան նէ, յառաջ չեն երթար. այս ընթացքը՝ մեր կարծեացը նայելով, նախ պիտի հարկաւորին ձեռք դարձնէ:

1 Տե՛ս թիւ 152 - 153 - 155 - 158:

Թեանցը ծանրութեանը համեմատուածութեամբ չէ: Վասն զի, յայտնի բան է որ, մշակին աշխատութիւնը՝ երկաթ թաղարմին աշխատութեանէն ծանր է, ու երկաթադորմին աշխատութիւնն ալ, ոսկերիչին աշխատութեանէն ծանր է: Եւսմբ մը մտաւ որ աշխատուեց մէջ ալ, բոլորին ու իրաւաբանին աշխատութեանը նայելով՝ գիշեր ցորեկ գիշեր աչքը խոթող գրագրին աշխատութիւնը խիստ ծանր է, ու փոխաբէն առած վարձն ալ շատ քիչ է առջիններուն առածին նայելով:

Ուրիմ Լարուց չափը՝ աշխատութեանց գոյնարութեան կապուած չէ. այլ խաղաղութեան գործին յարգին կապուած է: Բայց նայինք գործի մը յարգը ուրիշ կ'որոշիլ:

Վնէն տեսակ գործի կամ աշխատանայ յարգն ալ, ուրիշ ամէն իրայ յարգին պէտք իրենց շատութեանէն կամ քիչութեանէն կախուած է: Թէ որ շինուելիք գործերը շատ ու շինողները քիչ ըլլան, այն գործերուն քիչը

կամ յարգն ալ շատ կ'ըլլայ, ինչպէս որ անցեալները՝ Պէյօղլուի հրդեհներէն (եանդն) ետեւ հիւսանց (տիւրկէր) ու մշակներուն վրայ օրինակ տեսնեմ, որ մինչեւ 18 շուաբու 20 շուաբու օրական առնող հիւսներ եղան: Բայց թէ որ գործերը քիչ ու շինողները շատ ըլլան, հարկաւ այն գործերուն յարգն ալ քիչ կ'ըլլան: Ուրիշ ամէն բանն ալ ասոր պէս է: Տարի մը թէ որ ցորեկը շատ ըլլայ՝ գիշերը կ'ըլլայ: Թէ որ քիչ ըլլայ՝ կ'ըլլայ: Թէ որ տիրէմ որ ոսկի ստանալու համար, տիրէմ որ պղինձ ստանալու պէտք եղածէն աւելի ծախք ու ժամանակ պէտք չըլլար, ու դժուարութիւն չի քաշուէր, ոսկին պղինձէն աւելի յարգ մը չէր ունենար:

Պատահական դիպուածները չի հաշուելով՝ ընդհանրապէս գործաւորներուն քիչ կամ շատ ըլլալը՝ իրենց կրթութեանը դժուար կամ դիւրին, բազմաձև կամ թեթեւալին ըլլալէն է:

Արդարեւ, ինչո՞ւ համար ամէն տեղ մշակը բոլորէն կամ ոսկերիչէն շատ է: Վասն զի, նախ ոսկերիչին ու բոլորի կրթութիւնը մշակի մը կըլլաւ: Թեանց շատ ծանրագին է: Եւսմբ մը մէկը օրինաւոր ոսկերիչութիւն կամ բոլորի կրթութիւն ընելու համար, աւելի ըլլաւ: Այնպէս որ, մինչեւ ոսկերիչ մը կամ բոլորի մը իրենց աշակերտութեան համար ծախսելը (խաքճ ընելը) բաւական դրամ չունենան, ոսկերիչ կամ բոլորի չեն կրնար ըլլալ: Ուստի անտեսութեան տուած իրաւունք նայելով՝ թէ որ ոսկերիչութիւնը կամ բոլորի կրթութիւնը աւելի յարգ մը չի պիտի ունենայ նէ, տարապարտ պատիւ մը կամ փափկութիւն մը փնտելելով պէտք չէ որ ծնողը այնչափ ծախք ընելով՝ տղաքին ոսկերիչ կամ բոլորի ընեն, այլ իրենց որդւոցը համար ընտրելը արհեստներն ու յետոյ անոնց բերելը վաստակը իրարու հետ հա-

սակիայ գլուխ տանելէն ետքը՝ ուրիշ բաներու նախը:

Արդին այժմեան վիճակին նայելով՝ պիտի հարկաւոր ընելը, ազգին գլխաւոր մէկ բարոյական կապը որ ընդուն է, և ազգին զարգանալու մէկ մեծ միջոցը որ ուսուցան է, մանաւանդ ազգային ուսումն է, նախ ասոր հոգ տանիլ:

Ազգային կամ ինչ և ինչ ուսում, նախապէս թեան մը կարօտ ըլլալուն, առջի ընելիքին նախապէս կրթութեան, սկսիլ ու նախապէս թեան միջոցները ըստ կարելւոյն շատցնել ու դիւրացնել:

Այս բանիս համար չէ թէ միայն նախապէս թեան գաղափարները պէտք են, այլ վարժապետներ, դասատուներ ալ:

Իսկ նախապէս թեան ըլլալուն, վարժապետ հասցնելու միջոցներ, այսինքն գաղափարներ ալ հաստատել:

Արդին մեծ մասը՝ խղճալի վիճակի մէջ գտնուելուն, աս օրուան օրս հարկաւոր ընելիքներնու մէկն ալ գրեթէ գլխաւորը մեր խեղճ ազգայինը՝ ապրուստին ծարեւը՝ պարագայներու մէջ մըլտը նէլ, ապրուստին ծարեւը միջոցները իրենց ընտանեցնել:

Ապրուստ ծարեւը օրինաւոր միջոցը աշխատիլն է. ազգին աս օրուան վիճակին նայելով՝ աշխատիլը երեք ձամբով միայն արդիւնաւոր կրնայ ըլլալ. այն է՝ երկրագործութիւն վաճառականութիւն, և արուեստ:

Հարատուութիւն ու ապրուստ ծարեւը գլխաւոր միջոցները ասոնք ըլլալը տարացուցանելը՝ ամէն նուն գիտցած բանը կրկնել է. բայց մեր ազգին համար երկրագործութիւնը՝ աս մասին ամէնէն գիշերն ու արդիւնաւոր ծամբալը ըլլալուն, ամէն ձիւղէն աւելի երկրագործութեան հոգ տանելը, երկրագործութիւնը զարգացնելը մեզի աւելի հաւանական կ'երեւի:

Ուստի նախապէս թեան հետ մէկ տեղ կամ քիչ մը ետքը, երկրագործութեան, վաճառականութեան ու արուեստի գաղափարներ տեղ տեղ հաստատել:

Եւսմբ ընդհանուր գործ մը՝ շատերուն գփարկամ անկարելի կ'երեւայ, կարելի բայց շատ ստիկ կարօտ բան մը երեւի ալ նէ՝ այնչափ ստիկ կարօտ չէ. ուրովհետեւ ընդհանուր գործ մը, ազգային գործ մը ստիկով յառաջ չեմք մար, հասալ շատերուն ձեւը ընտելութեամբ: Արդի մը մէջ ազգայնորութեան, միաբանութեան ոգին մեռած չըլլայ նէ, ձեռքն արուեստին թիւը պղտիկ չըլլար. ուստի գործ մը որչափ ալ գփար ըլլայ նէ յառաջ կ'երթայ. ընդհանուր շահը փնտրելը մոռցնելը բան մը ըլլայ նէ ան ատենն ալ գործ չի կայ որ որչափ պղտիկ ալ ըլլայ, յառաջ երթայ:

Հիմայ կը մնայ մեզի զուրյեղ թէ որո՞նք են ի գործ գնելու միջոցները. ու աս միջոցներուն կարգը ինչպէս է:

Նայիմը ուրեմն թէ ուր, ու որչափ գաղափարներ պէտք են թէ նախապէս թեան համար, թէ երկրորդական կրթութեան համար. ասոնց համար ինչ կանոնադրութիւններ ու ինչ ընթացք պէտք է, և վերջապէս որչափ ծախքի կարօտ բան է, աս ծախքը ուրիշ պիտի ըլլայ, և ինչպէս պիտի ըլլայ:

Օտանեան տէրութեան տահմանի մէջ որչափ հայազգի գտնուելը չէմք գիտեր ճշգիւ. որովհետեւ ազգահամար մը չունիմք. նմանապէս չէմք գիտեր թէ ծնունդներուն թիւը մեռնողներուն թիւէն աւելի է թէ չէ, որչափ արու է որչափը

մեմատելով՝ ընտրութիւններն անանկ ընեն: Ոսկերիչութիւնն ու բոլորի ընտրութիւնն այս տեղը օրինակի համար մէջ բերի. բայց արհեստի ընտրութեան վրայօք սխալողներ քիչ չեն մեր ատենները: Գիտես թէ շատերը՝ առաւել կ'ուզեն որ տղաքին ազատական արհեստի մը տան ու անօթի մեռցնեն, քան թէ ծառայական արհեստի մը տալով՝ պարկեշտ, հարուստ, աւաքինի, ու պիտանի քաղաքացի մը ընեն: Ձեռն մը տածեր որ արհեստներու մէջ ծառայող իմ ու ազգական ըստած մտացածին խորութիւն գաղափար ըզեզի մը ցնեցընէր են: Վնէն վիճակի մէջ ազատ այն մարդն է, որ իր հայրը ուրիշ ուղիով թեանը կամ շնորհքին պարտական չէ:

Արթութեան տղութիւնը պատշաճ կ'ըլլայ ըսի, որ արարի արհեստաւորները քիչ կ'ըլլան ու հետեւաբար ալ աշխատանքին շատ յարգ կ'ըստանայ: Բայց տղայ մը բժամիտ ու ծոյլ ըլլալէն ետեւ, հայրը վրան որ չափ ստակ ծախէ, բաւական չէ որ

էգ, սահմանաւ թիւի մը նայելով որչափ ծնունդ կ'ըլլայ կոր, որչափ ամուսնութիւն կ'աւելնէ: Այս մասը նաեւ ծանօթութիւնները՝ ազգերնուս վրայ, մասնաւոր տեղութեան սահմանին մէջ գտնուած մասին վրայ մինչեւ հիմա ձեռք բերած չըլլալնուս, ուրիշ ազգերուն ազգահամարները մեղի առնալով, բռնաբար և մեր ազգին այժմեան վիճակին հետ քիչ շատ յարմարութիւն ունեցող ազգի մը ազգահամարը մեղի կանոն ունենալու հարկադրեցանք:

Ինչհանրապէս ծնունդներուն մէջ արու աւելի կը ծնին, բայց աւելի ալ մեռնելուն, բոլոր ժողովրդեան մէջ կանանց թիւը միշտ արանց թիւէն աւելի է. մեկըմէկու հետ ունեցած համեմատութիւնն է: 17: 16: 1:

Իսկ բոլոր ժողովրդեան թուոյն նայելով քանի մարդու գլուխ ծնունդ մը կ'ըլլայ. կայ տեղ որ 31 մարդու գլուխ ծնունդ մը կ'ըլլայ. ուրիշ տեղ 23, 24, 25, 26, 27, կային մարդու գլուխ ծնունդ մը կ'ըլլայ: Բայց մեծի մասին մայրաքաղաքները ծնունդները քիչ կ'ըլլան, գիւղաքայք բազմաթիւ կ'ըլլան: Սովորաբար ազգ մը հարստութեան մէջ գտնուի, իր ապրուստը շարեւրտ նեղութիւն չի քաշէ նէ, ամուսնութիւնն ալ շատեղի կ'ըլլայ. ուստի ծնունդն ալ շատեղի կ'ըլլայ. ասոր հակառակը տեղ մը խռովութիւն, պատերազմ, հիւանդութիւն, աղքատութիւն, սով կային ըլլայ նէ, հոն ծնունդներուն թիւը կը քիչնայ: Տեղ կայ որ կառնուի ամուսնանալու սովորութիւն կայ, ուստի որդեծնութիւնն ալ սակաւութիւն չէ, ուրիշ տեղ որդեծնութեան դէմ արգելքներ հնարած են որոնք ծննդոց թիւը կը պակսեցնեն: Թէ որ երկուք մըն աղքատութիւն մը ազգը առ արագայներուն որին մէջ կը գտնուի, ուստի որդեծնութեան թիւը որչափ ըլլալ կը հարկաւորի, կային. ասիկայ երկարել է խօսքը. երկրորդ հետեւութիւններով ձեռք բերած ծանօթութիւններն ալ ճիշդ չի կրնար ըլլալ, ուստի աս խնդիրը լուծած կը սեպմբ և 30 մարդու գլուխ 1 ծնունդ մը կայ կ'ըսենք:

Ասանկով կրնամք գիտնալ 30,000 հոգիի վրայ տարին կը ծնանի 1000, որոնք հետեւեալ կարգաւ կը մեռնին. այսինքն

1 տարեկան մինչեւ ըլլան նէ կը մնան	740
2 " " " " " "	620
3 " " " " " "	600
4 " " " " " "	596
5 " " " " " "	584
6 " " " " " "	574
7 " " " " " "	564
8 " " " " " "	554
9 " " " " " "	546
10 " " " " " "	540
15 " " " " " "	518
20 " " " " " "	496
25 " " " " " "	471
30 " " " " " "	446
35 " " " " " "	420
40 " " " " " "	385
45 " " " " " "	350
50 " " " " " "	313
55 " " " " " "	271
60 " " " " " "	226
65 " " " " " "	180
70 " " " " " "	130
75 " " " " " "	85
80 " " " " " "	49
85 " " " " " "	24
90 " " " " " "	11
95 " " " " " "	3
97 " " " " " "	1

տղան մեծցած ատենը՝ շատ ստակ վաստակելու կարող ընէ: Այսինքն, շատ ստակ վաստակողները նոյն իսկ կրթութեան սղութիւնը չեն, այլ կրթութեան սղութիւնը միայն պատճառ մը կ'ըլլայ, որ քիչ մարդիկ դժուար ու բարակ արհեստներու ետեւէ կ'ընթանան. ուստի նանկով միշտ իրենց թուոյն նայելով՝ դորձեցնեն շատ կ'ըլլայ, ու հետեւեալ բար ալ շատ վարձ կը գտնեն:

Կրթութեան սղութեանը պէս, վարձուց շատութեանը մէկ պատճառն ալ մարդու իր բնական հանձարն է: Արհեստին մէջ որ մարդու ետեւէ իր բնական հանձարին կը կարգաւ, ինչպէս են պատկերահանութիւնը՝ քանդակագործութիւնը և այլն, այն արհեստին մէջ թէն մեկը շատ ստակ ծախելով յարմար կրթութիւն մըն ալ չառնէ, տակաւին իր բնական հանձարին նպատակը կրնայ երեւել ըլլալ ու շատ վարձ առնել: Արդարեւ մեքենագործը՝ անանկ աննշան միջակի

մը մէջ ծներ էր, որուն պղծիկուց ըստացած բոլոր կրթութիւնը՝ Անիէս գէր քաղաքի մէջ մէկ մարդը 10 փաւրայ վարսել (թրաշ ընել) էր: Իսկ իր անսովոր հանձարով ու անխնայ աշխատութեամբ բամպակ մանելու անանկ մեքենայ մը շինեց որ, ոչ միայն մինչեւ այս օրը երեւելի մեքենագործներուն մէկը համարուած է, այլ և մեռած ժամանակն ալ 55,000-000 զուռու ծախսով ձգեց իր ժառանգներուն: Այսու ամենայնիւ այս կարգ հանձարեղ մարդոց, շատ վարձ առնելու պատճառն ալ տակաւին միևնոյնն է. այսինքն ասոնց ալ քիչուոր ըլլալուն համար է, որ աշխատանքին մէջ քան յարգ կ'ըստանան:

Արդարեւ անանկ դորձաւորներ ալ կան, որ առանց բազմաժամ կրթութիւն մը կամ բնական հանձար մը ունենալու, շատ վարձ կ'առնեն: Վասն զի, աշխատանքին կամ առողջութեան միասող կամ փոխադարձ և կամ անհաճոյ բան մը ըլլալուն քիչ

Ասանկով կրնամք գիտնալ որ 3 տարեկանէ մինչեւ 6 տարեկան տղայք պիտի գտնուին 2354, ասոնցմէ հանեմք հիւանդները, անկարները, ուսանիչները (454) կը մնայ 1900:

Ամանակէս 7 տարեկանէ մինչեւ 10 տարեկան տղայք պիտի գտնուին 2204, ասոնցմէ ալ հանեմք հիւանդները, անկարները և այլն (354) կը մնան 1850. որոնց դնեմք կէսը աղջիկ և կէսը մանչ:

Այն կերպիւ գիտեմք որ 11 տարեկանէ մինչեւ 15 տարեկան տղայք կան 2635, ասոնցմէ ալ հանեմք ուսանիչները կամ հիւանդները (635) կը մնան 2000. որոնց 950 մանչ և 1050 աղջիկ:

16 Տարեկանէ մինչեւ 20 տարեկան տղայք պիտի ըլլան այս հաշուով 2535. որոնց դնեմք (1300) աղջիկ, կը մնան 1235 մանչ, ասոնցմէ ալ հանեմք 3/5 կը մնան 500 ի մօտ:

Իսկ է որ պիտի գտնուին 30,000 ժողովրդեան մը մէջ,

3 տարեկանէ մինչեւ 6 տարեկան երկու սեռէ	1900
7 տարեկանէ մինչեւ 10 " " " "	մանչ տղայ 925 աղջիկ տղայ 925
11 տարեկանէ մինչեւ 15 " " " "	մանչ տղայ 950 աղջիկ տղայ 1050
16 տարեկանէ մինչեւ 20 տարեկան մանչ տղայ	500
գումար	6250

Տղայք աս կերպիւ վեց կարգի բաժնուած են, ու կարծեմ թէ աս բաժնուած օրինակ է. գիտեմ քանի մը մարդոց անկարներն ու պիտի երեւի. 3 տարեկան 4 տարեկան տղայ կրթութիւն տալ, ուսում ստիւցնել ուղիւ, մանուսնդայն հասակին մէջ որ բնութիւնը դեռ մարմնաւոր զարգացումը չէ կատարելագործեր:

Թէ որ, 3, 4, 5 տարեկան տղայ դպրատունը 7, 8, 9, 10, 11 կային տարեկան տղայք դպրատունը նմանի նէ, ճիշդ է. բայց թէ որ այն պղծիկ տղայ դպրատունը խաղաղքի ու խաղի միջոցով թիւն ուսման տեղ մը ըլլայ նէ, չէ թէ միայն իրենց մօտուր զարգացմանը քիչ շատ ասիկայ առիթ մը կ'ըլլայ, հազա նաեւ զօսնելու միջոց մըն ալ կ'ըլլայ. միանգամայն ալ գրեթէ պարտաւոր լով խել մը գէշ սովորութիւններ չեն ստանար, ու դպրատունները բարեկարգած ըլլան նէ բարի սովորութեանց տէր ալ կ'ըլլան պղծիկուց ու քիչ շատ ալ պատրաստութիւն տեսած կ'ըլլան իրմէ մեծ տղայք դպրատունը մտնալու: Իսկ ասիկէ աւելի ըստ որում այս գործը ազգային գործ է, ի հարկէ ազգին ամէն մասանց վիճակը պիտի մոմրանայ ու յարմարութիւն մը գտնամք նէ պիտի ընդունինք: Ազգին շատ մասը, մեծ մասը աղքատ է. մեր ընտանիքներն ալ աղքատ տղայք համար, չէ թէ հարուստներուն, որոնք ուղածնուն չափ դայեակ և ուսուցիչ, կառավարիչ, անօրէն կրնան գտնուի: Ինչպէս աղքատ տղայք սովորաբար իրենց տունը իրենց խնամելու միտմանով մայրերին ունին, թէ որ կին մը քանի մը պղծիկ տղայ մայր ըլլայ նէ կամ ուրիշ անական գործի մը չի կրնար պարտաւոր, կամ իր տղայը չի կրնար նայիլ: Կարելի ալ է որ աշխատելով իր ապրուստը պիտի ծարէ նէ՝ թէ ուրիշ տեղ մը աւուրչեցով ծառայելով, թէ իր տունը բաւելով և այլն, իր պղծիկ տղայը մինակ տունը չի կրնար ձգել կամ իր անէն չի կրնար հեռանալ, կամ իր ժամանակը անոնց հետ կը միմիջ, թէ որ այն պղծիկ տղայները դուրս տեղ մը ժողովրդան մը, զբօսարան մը, դպրատուն մը, խնայէս կ'ուզէս անանկ անուանէ, ասանկ տեղ մը գտնան նէ թէ այն պղծիկ տղայ օգտուար բան մըն է ասիկայ,

թէ իրենց խեղճ մօրերնուն:

Անանկ պղծիկ տղայ կառավարութիւնը՝ ինծի մնայ նէ կանանց ձեռք գտնուի, ու կին մը գիւրաւ 50, 60 տղի կրնայ նայիլ թէ որ իր հետը ծառայ մը կամ աղախին մը ձեռնուտ ունենայ նէ:

Ասանկով նախ քիչ ծախքով աս դպրատունները կրնան յառաջ երթալ, երկրորդ ընդհանրապէս աղքատ գերդաստաններու աղքատ ընտանեաց աւուրչակի ձեռնուտութիւն մը հաստատուած կ'ըլլայ:

Պիտի շարունակուի: * * *

— Ինչեալ տարի Սիսական մեծապատիւ Վարդգէս աղային Պուրտա, Պիլեճիք և Պուրթէշ երթալով իմացունելու առիթով՝ գացած տեղուանքը՝ իր ազգակիցներուն սրտին մէջ տպաւորած՝ ազգասիրութեան խորին յիշատակները պարծանք ծանուցել էին, որոնց մէկն ալ իր ջանքեր և մասնաւորապէս իր նպատակները Պուրթէշ հաստատուած Սիսական վարժարան անուն դպրոցն է, որ արդէն ըմբռնեց և կը ստիւցնէ Հայերէն, Վաղդէշերէն, Վաղարշերէն, կրօնք, բարոյական և ուրիշ նախաւորութեան ուսմանը:

Դպրոցին եկամուտը յիշեալ դերաստիւ Վարդգէս աղային, Ինուշեանց Կարապետ աղային, Իսթուլի Սիմոն աղային և ուրիշ բարեխախտած ազգասէր յարգի աղաներուն խնամքով՝ անանկ մը կարգի մտած է, որ դպրոցին հաստատմանը տարակոյն չիկայ: Այսու ամենայնիւ, ազգերնուց պարծանք լուսահոգի դերաստիւ Սիսական պէլին որդին արժանապարհ Սիսական պէլը՝ ուղեւոր որ ինք ալ յիշեալ դպրոցին օգնութիւն մը ընէ՝ իր սովորական առատածնունդութեամբ 1000 մաճառ այսինքն 54,000 զուռու շնորհէր է, որ անով կառուածներ (ազարէթ) գնեն ու անոնց եկամուտով դպրոցին մէջ գերմաներէն մըն ալ եւեւընեն ու պէտք եղած գիւրքերը գնեն, որպէս զի Պուրթէշ հայերը՝ որ միշտ գերմանացուց հետ առուստուրի մէջ են սահմանակից ըլլալուն պատճառաւ, անոնց լեզուն ալ գիտնալով՝ կորուցութեան առիթն ալ ունեցած ըլլան:

Այս այսպէս երբ որ մէկ կողմէն ազգերնուս համար կատարուած բարեբարութիւնները իմանալով՝ կ'ուրախանանք, միւս կողմէն ալ երախտագիտութեան դէմ ըրած կ'ըլլանք թէ որ ազգովին այն բարեբարութիւնները ընող ձեռքերը չօրհնենք, ու չի խնդրենք Սիսական, որ ազգերնուս մէջէն այսպէս ողորմած անձինքը միշտ պակաս չընեն, որ ոչ միայն իրենց բարեբարութեամբ ուրիշ յորդոր մը կ'ըլլան, այլ անոնց կատարմանը մէջ ցըլուցած խոհակաշուքութիւններն ալ կը հասկըցնեն որ բարեբարութիւնն անգամ կարգ կանոն ունի:

Արդարեւ, անանկ երկրի մը մէջ, ուր ազգակիցներնուս մեծ մասը իրենց լեզուն չեն գիտեր, ան շուշտ առջիկ պէտք եղածը դպրոց մըն էր, ուր ազգայինք լեզունին կամ իրենց միտմանը կապը ստիւցնէ, ու իրենց ստիւցնէ հաւատքը ստիւցնէ ու պահելու միջոցը ստանան: Արդարեւ, այս կարգ օգտակար հիմնարկութեանց գրեթէ առաջին խորհուրդ (քիւրսիւ) եկամուտը շուրջ ու պէտք ըլլալը ծախքներուն համեմատելն է: Արդարեւ, գաղութարաւ կրթութիւնը բացարձակ ու անփոփոխ բան մը չըլլալը գիտնալով՝ անիկայ ժամանակին, տեղին, ու անանկը մարդոց հանգամանացը յարմարեցնելն է: Այս էական ճշմարտութիւնները վերայիշեալ ազգասէր աղաները՝ ձանցներ ու ի գործ ալ դրեր են. ինչպէս որ լուծանիս կը հաստատեն:

մարդիկ այն գործերուն կ'ընթանան ինչպէս են վառօգտագործութիւն, լուրջութիւնը (տաղիւճը) հանքագործութիւնը և այլն:

Պիտի շարունակուի: Ն. Մ. ՉՕՐԱՅԵԱՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԽՈՐՀԱՐԿԱՅԻՆ ԹԻՒՆԻՔ
ՊԼՈՒՏԱՐԻԵԱՅ

Ո.

Արդեւհետեւ բարեկամն ալ շուրջըրթիւն պէս հաճելի ըլլալու կը ցանկայ ու գովելէ ետ չի կենար, ուստի անոնք իրարմէ որոշելն ալ գալիս է, մասնաւորապէս մեծապատիւ թեան մասին շուրջըրթիւն շատ ատեն բարեկամը կը դերաստանէ: Հայկաւտակը շուրջըրթիւն ըլլալը ինքնիրեն կը ցըցունէ, բայց դեռ չանալու շուրջըրթիւն այն է որ իր ինչ ըլլալը չի ցըցունէ:

ներ: Ասանկ մարդը խոհարանին մօտէրը չի պարտաւոր, կերակուրին ժամանակը գիտնալու համար ժամացոյցը չի նայիր. սեղաններուն գլուխը չի յարանար, ընդհանրապէս սովորաբար սակաւապետ է. բայց հետաքրքիր է քու գործերը գիտնալու կը ջանայ որ անոնց մէջ ձեռք ունենայ ու ոգւով չափ կը ձգնի որ քու վատհասութիւնդ ստանայ: Այն խօսքով անիկայ այն կեղծաւոր բարեկամներուն չի նմանիր, որ կատակեղութեան դերասան կըլլանաւ ընել, անիկայ մանաւանդ ողբերգուի մը պէս լուրջ է:

Ի ԴԻՄԱՅ ԱԶԳԻՆ

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ

Սիսական

Ի Պիլեճի նոր խան:

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԶՈՎԱՅԱՆՈՒ ՍՄԻՏԵՆՍԵԱՆ